

Admiral

BRANKO MAMULA

Marksistički pristup problemima razvoja ratne vještine

*Referat saveznog sekretara za narodnu odbranu, admirala
Branka Mamule, na naučnom skupu »Marks i vojna misao
i praksa«, održanom 1. i 2. decembra 1983. godine u Beo-
gradu, u organizaciji Visoke vojnopolitičke škole.*

Pristup problemu

Određivanje teorijsko-metodološkog pristupa temi, kao polazna tačka svakog istraživanja i teorijskog mišljenja, može se shvatiti na dva načina: (1) kao obrazloženje izbora relevantnih teorijskih sistema iz kojih se jednostavno uzimaju gotovi stavovi ili se novi izvode iz postojećih, i (2) kao dosljedan i vjeran slijed duha, ideja, principa i metoda određenog naučno-filozofskog učenja. Razumije se, naše opredjeljenje mora biti za ovu drugu soluciju, i to iz ovih razloga: prvi način nije primjenljiv jednostavno zato što ni Marks ni njegovi sljedbenici nisu nikada ni pokušavali da izgrade cjelovitu i na sistematičan način uređenu teoriju o ratu i teoriju ratne vještine, mada se njihovi pogledi i stavovi u toj domeni, kao sastavni dio teorije revolucije i cjelovitog shvatanja čovjeka, društva i historije, često tretiraju i karakteriziraju kao teorija o ratu. To posebno važi za marksističku viziju naoružanog naroda, koja kao ideja ili projekt sadrži samo osnovna teorijska i metodološka načela moguće teorije ratne vještine socijalističkog društva.

U radikalnoj kritici društva Marks je odbacio sve dovršene i zatvorene naučno-filozofske sisteme, koji bi obavezivali da se izuča-

vanje i istraživanje društvenih fenomena shvata kao nekritičko preuzimanje, prenošenje i primjena takvih znanja. Otuda je razumljivo što on nije ni imao pretenzije da sam izgrađuje takve teorijske sisteme, posebno u vojnoj sferi, jer bi to bilo protivno njegovom shvaćanju dijalektike svijeta.

To, međutim, ne znači da je Marksove fragmentarne misli o ratu i ratnoj vještini nemoguće sadržajno povezivati i sistematizirati kao dijelove cjeline marksističke teorije revolucije, koja je djelatno jezgro marksizma, ali ne na eklektičan način kao što se to često čini. Sakupljanje citata istrgnutih iz Marksovih tekstova i njihovo formalno povezivanje i sistematiziranje može da stvori privid autentičnosti i sistematičnosti marksističke teorije o ratu. Od takve teorije nitko nema koristi, ali može imati štete, jer je to put dogmatiziranja jedne žive revolucionarne teorije koja uvijek, u principu, računa s faktorom promjenljivosti.

Zbog toga ću se u razradi ove teme, umjesto deskripcije svih relevantnih stavova i pogleda klasika marksizma o ratu i ratnoj vještini, ograničiti samo na ukazivanje na ona njihova stanovišta koja su od suštinskog i trajnog značaja za marksističko utemeljenje naše suvremene teorije općenarodnog odbrambenog rata i ratne vještine kao konkretnog historijskog oblika realizacije Marksove ideje o naoružanom narodu.

U tom sklopu nezaobilazno je Titovo revolucionarno i vojno mišljenje i djelovanje, kao očit primjer stvaralačke primjene i obogaćivanja marksističkog metoda i marksističkog pristupa u rješavanju ključnih problema ratne vještine.

1. Osnovna teorijsko-metodološka stanovišta osnivača marksizma o ratnoj vještini

Razmatrajući vojnu silu i rat kao dijelove cjeline društvenih pojava i procesa u stalnom kretanju, osnivači marksizma su naznačili opće polazne teorijsko-metodološke odrednice »vojnog metoda« (vojne teorije i prakse) i »sistema vođenja rata« (ratne vještine).

Uvidom u njihove radove o vojnim pitanjima može se zaključiti da su u analizi općih kvalitativnih svojstava ratne vještine polazili od dva najopćija teorijsko-metodološka načela: (1) da karakter historijske epohe (stupanj razvoja proizvodnih snaga i karakter produkci- onih odnosa) predstavlja primarni društveni činilac koji, u krajnjoj instanci, djeluje određujuće na suštinske osobenosti vojne misli i prakse; (2) da drugi brojni činioci koji izrastaju iz materijalne proiz-

vodnje (karakter klasnih snaga i odnosa, političko i ekonomsko uređenje, sposobnost vodećih subjektivnih snaga, društveno-politički karakter rata, utjecaj spoljnih faktora itd.) bitno utječu na karakter vojne sile i na ratnu vještinu.

Međutim, iz složenih i isprepletenih utjecaja ekonomskih, društvenih i drugih činilaca koji izrastaju iz materijalne proizvodnje, Marks i Engels su izdvojili ljudski i materijalno-tehnički faktor kao rezultantu ukupnih društvenih odnosa i utjecaja koji neposredno determinišu suštinska svojstva i osnovne principe ratne vještine — stupanj masovnosti učešća ljudskih snaga i materijalnih potencijala u ratnim dejstvima, oblike vojne organizacije, način vođenja rata, oružane borbe itd.¹ To su najpotpunije ilustrirali kroz analizu *Napoleonovog vojnog metoda*.

Epoha buržoasko-demokratskih revolucija i nacionalnooslobodilačkih ratova (buržoaskih odnosa u razvoju) stvorila je uvjete da se u ratovima i oružanim revolucijama angažira ogromna masa ljudi, čitavi narodi, klase i velika materijalna sredstva.

Analizirajući historijski tok kvalitativnog i kvantitativnog razvoja proizvodnje naoružanja i ljudskog faktora, klasici marksizma ukazuju na dijalektičnost odnosa ta dva faktora i protivurječne konsekvence koje nastaju u vojnoj organizaciji i ratnoj vještini. (1) Razvoj proizvodnje naoružanja bitno utječe na pomjeranje odnosa snaga u korist ekonomski, naučno, tehnički i tehnološki razvijenih država. Međutim, ova tendencija nije beskonačna, jer razvoj proizvodnje naoružanja u građanskom društvu dovodi do vlastite krize vojnih sistema. (2) Eksploatirane i ugnjetene narodne mase i zemlje inferiornije u ratnoj tehnici, koristeći se, prije svega, prednostima ljudskog faktora (kvaliteta i kvantiteta), u stanju su da adekvatnom ratnom doktrinom i ratnom vještinom kompenziraju prednosti neprijatelja u materijalno-tehničkom faktoru i izvojuju pobjedu.

¹ Engels je, u pismu Blohu 1880. godine, istakao: »Prema materijalističkom shvatanju istorije određujući momenat u istoriji je u poslednjoj instanci produkcija i reprodukcija stvarnog života. Ni Marks ni ja nismo nikada tvrdili nešto više. Ako pak to neko izvrće u tom smislu kako je ekonomski momenat jedino određujući momenat, onda on pretvara ovu postavku u apstraktnu, apsurdnu frazu koja ništa ne kazuje. Ekonomsko stanje je osnovica, ali na tok historijskih borbi vrše svoj uticaj i u mnogim slučajevima pretežno određuju njihov oblik i razni elementi nadgradnje — politički oblici klasne borbe i njeni rezultati — ustavi koje donosi pobjednička klasa posle dobijene bitke itd. — pravni oblici, a pogotovo odrazi svih ovih stvarnih borbi u mozgu učesnika, političke, pravne, filozofske teorije, verska shvatanja i njihov dalji razvitak u sistemu dogmi. Postoji uzajamno dejstvo svih tih momenata, u kojem na kraju krajeva ekonomsko kretanje kao nužnost probija sebi put kroz beskrajno mnoštvo slučajnosti...« (K. Marks, F. Engels: *Izabrana dela*, »Kultura«, 1950, tom II, str. 475—476).

Zakonomjernost kvantitativno-kvalitativnih promjena ljudskog faktora, kao posljedica revolucionarnog mišljenja i djelovanja, klasičari marksizma su izrazili u tezi da će stupanje radničke klase i radnih masa na historijsku pozornicu (konstituiranje i odbrana socijalističkog društva) izazvati kvalitativne i kvantitativne promjene ljudskog faktora kao činioca rata, a time otvoriti proces prevazilaženja klasičnih oblika oružanog organiziranja i pojavu novih vidova borbe i otpora, novih mogućnosti za razvoj vojne misli i prakse kao revolucionarne vojne teorije i prakse. Druga zakonomjernost koju su uočili i analizirali tvorci marksizma jeste nužnost kvantitativno-kvalitativnih promjena materijalno-tehničkog faktora pod utjecajem razvoja proizvodnih snaga i naučno-tehničkog progressa. Razvivajući tezu o utjecaju razvoja naoružanja na odnose snaga osnovnih društvenih klasa i u međudržavnim ratovima u periodu razvoja liberalnog kapitalizma ka imperijalizmu, F. Engels je u *Antidiringu* (1875), posebno u uvodu Marksovom radu *Klasne borbe u Francuskoj* (1895), istakao da autonomni razvoj proizvodnje naoružanja nije bezgraničan, i to ne samo u smislu da se ne može apsolutno odvojiti od materijalne proizvodnje već i da svojim razvojem dovodi do vlastite entropije i kriza u razvoju vojnih sistema. Dakle, dovodi do ukidanja prednosti koje su ekonomski i politički povlašćene klase i razvijene države obezbjeđivale superiornijom proizvodnjom ratne tehnike.² Praksa suvremenog razvoja ratne tehnike i vojnih sistema pokazuje da je Engels tačno uočio početak i anticipirao razvoj jednog protivurječnog procesa koji u kontekstu aktuelnih društvenih kretanja u otuđenju (alijenaciji) dovodi u pitanje i sam opstanak društva.

U kontekstu analize promjena ljudskog i tehničkog faktora Marks i Engels su otkrili mogućnost prevladavanja tradicionalne ratne vještine revolucionarnom ratnom vještinom. Marksistička misao polazi od stanovišta da je revolucionarna ratna vještina rezultat naučnih analiza datih društvenih uvjeta u jedinstvu sa stvaralačkom praksom subjektivnih činilaca, posebno vojskovođe, što njegovu ulogu u vojnoj oblasti čini izuzetno značajnom. Subjektivni činioци ne mogu promijeniti opće društvene uvjete koje određuju karakter i stupanj materijalne proizvodnje, ali ih mogu spoznati i izabrati optimalna rješenja i svojom djelatnošću aktivno utjecati na mijenjanje društvene stvarnosti, a time i na razvijanje novih mogućnosti revolucionarnog djelovanja.

Polazeći od izložene teze da će stupanje na historijsku pozornicu radničke klase i radnih masa (konstituiranje i odbrana socijalistič-

² F. Engels, *Antidiring*, »Naprijed«, Zagreb, str. 176.

kog društva) izazvati kvalitativne i kvantitativne promjene ljudskog faktora kao činioca rata, klasici marksizma su upravo u revolucionarnim svojstvima nove ratne vještine proletarijata sagledavali i vidjeli mogućnost prevladavanja tradicionalnog načina mišljenja i djelovanja u vojnoj sferi, što pretpostavlja i superiornost te nove ratne vještine kao vojnog izraza socijalističke revolucije.

Stupanj i dinamika dijalektičke negacije »postojećeg vojnog metoda« (buržoaskog) neposredno zavise od karaktera konkretne historijske situacije — od stupnja razvijenosti društva, od svijesti i organiziranosti radničke klase, od stupnja suradnje radničke klase s drugim eksploatiranim društvenim slojevima i drugim faktorima.

O karakteru društveno-klasne i političke suštine »vojnog metoda« radničke klase klasici marksizma su istakli polazno teorijsko-metodološko načelo da će se kao sastavni dio procesa odumiranja države i ostvarivanja asocijacije slobodnih proizvođača odvijati podružljavanje vojne sfere — vraćanje društvu odbrambenih i bezbjednosnih funkcija koje su pojavom klasa, državne organizacije i vojnih i policijskih sistema eksploatatorskih društava bile otuđene.

Klasici marksizma su isticali da se narod u ratu protiv osvajača i u borbi za nezavisnost ne smije ograničiti samo na poznate načine vođenja rata i oružane borbe, na klasičnu ratnu vještinu. Masovni ustanci, partizanski rat, razni oblici borbe i otpora, slobodni strijelci, angažiranje naroda »uz neophodnu sposobnost prave armije« — to su načini pomoću kojih mali narodi mogu odoljeti velikom, pomoću kojih se slabija vojska može suprotstaviti i pobijediti jaču i bolje naoružanu vojnu silu. U tom slučaju, kaže Engels, prostor koji agresor treba da okupira prilikom osvajanja teritorije »raste aritmetičkom, a teškoće oko same okupacije tog prostora geometrijskom progresijom«.³

Nasuprot anarhističkim, utopijskim i liberalističkim shvatanjima, klasici marksizma su smatrali da je proletarijat, po svom objektivnom položaju, glavni nosilac procesa socijalne revolucije i glavna pokretačka snaga negacije klase i svih otuđenih oblika klasnog (građanskog) društva, pa dakle, i vojne sfere.

No, odmah treba reći da klasici marksizma nisu apsolutizirali nijedan od konkretnih historijskih oblika naoružanog naroda. Isticali su da će se vojna sila radničke klase ispoljavati kroz razne oblike i sadržaje, »što u svakom posebnom slučaju zavisi od postojećih okolnosti« (Engels). Oblik vlasti i odbrambenog organiziranja koji je inaugurirala Pariška komuna, Marks i Engels su okarakterizirali kao

³ F. Engels: *Izabrana vojna dela*, tom II, str. 486, 524—533, 594, 652 i dr.

prvi put u historiji ostvareni oružani instrument diktature proletarijata zasnovan na integraciji društvenih i odbrambenih struktura i funkcija. Međutim, ni u jednoj prilici nisu proglašavali organizacijsko ustrojstvo Nacionalne garde, strategiju i taktiku koje je ona primjenjivala ili neko njeno drugo vojno svojstvo obaveznim modelom za sva vremena i uvjete. Istim metodom služio se i Lenjin analizirajući organizaciju, razvoj i probleme Crvene armije, naročito njezinu vojnu strategiju i tendenciju razvoja teorije i prakse odbrane sovjetskog društva i revolucije.

Ono što su klasici marksizma smatrali bitnim izrazili su u stavu da se revolucija mora oslanjati prvenstveno na vlastite snage, a odbrana i zaštita revolucije na neposredno i aktivno angažiranje svih snaga i potencijala društva na čijim temeljima se stvaraju ratna doktrina i teorija i praksa rata i oružane borbe. Konkretna rješenja u koncipiranju sistema odbrane, organizacije oružanih snaga i ratne vještine moraju biti izraz historijskih uvjeta, društvenog bića svake zemlje i stanja odnosa u svijetu, naročito procesa koji su vezani za probleme priprema reakcionarnih snaga za rat i vođenje rata i oružane borbe.

2. Titovo vojno stvaralaštvo kao najznačajniji inspirativni oslonac primjene marksističkog metoda u rješavanju problema razvoja naše ratne vještine

Ovdje neću govoriti o Titovom vojnom djelu kao takvom, o njegovom predmetno-sadržajnom području, osnovnim teorijsko-metodološkim svojstvima itd., već samo o tome kako to djelo treba shvatiti i razmatrati kao očit primjer stvaralačke primjene marksističkog metoda u rješavanju ključnih problema ratne vještine. Tu istodobno treba sučeliti dva pitanja: (1) marksistički metod kao nešto što je teorijsko-metodološki relevantno i nezaobilazno u istraživanju vojnog djela uopće, i (2) Titovo vojno djelo kao konkretno teorijsko-doktrinarno i praktično ostvarenje koje objektivno znači primjenu marksističkog metoda.

U historiji ratne vještine jedna tema nesumnjivo dominira bez obzira na epohu i utjecaje koje ona izaziva na ratovodstvo. To je tema o odnosu faktora rata i oružane borbe. Ratove i bitke dobijale su one vojskovođe koje su uspijevale da u datim uvjetima prostora i vremena uspostave optimalan odnos čovjek — oružje ili čovjek — tehnika i tehnologija u modernom vremenu. Suštinsko teorijsko i me-

todološko pitanje koje spoznaja treba da riješi u toj domeni jeste — kakvo razumijevanje dati pojedinim činionicima oružane borbe, a prije svih ljudskom i materijalno-tehničkom faktoru, te koje i kakve njihove sadržaje uzimati u obzir pri računanju odnosa snaga i kako ih kombinirati da bi se u datim uvjetima stvorila nadmoć, što je, kako se zna, oduvijek bio osnovni preduvjet pobjede.

✓ Marksistička konkretno-dijalektička metoda, shvaćena kao skup teorijskih i metodoloških regulativa i pouka za mišljenje (istraživanje) i djelovanje, uči nas da svaka situacija ima svoj deterministički sklop, pri čemu jedan ili nekoliko činilaca po principu naddeterminacije određuju čitavu cjelinu, da je svaka pojava totalitet za sebe, ali da nije izolovana već pripada širem okruženju, od kojeg na sebe prima dio određujućih utjecaja. Idući od osnovnih postulata marksističke metode ka Titovom vojnom djelu, kojim je on morao stalno iznova otkrivati mogućnosti pobjeđivanja tehnički superiornijeg i uvježbanijeg protivnika, postavlja se pitanje: kako je Tito do toga došao i što je on zapravo utvrdio? Da bismo na to pitanje odgovorili, morali bismo rekonstruisati Titov misaoni i stvaralački proces. Kako to cjelovito nije moguće, ostaćemo samo na najgrubljoj skici.

a) U metodološkom pogledu Tito je svestrano analizirao okruženje — drugi svjetski rat kao svjetsko zbivanje i svjetsku pojavu koja je bitno određivala sve što se u svijetu događalo; činjenicu okupacije, opremljenost, organiziranost, obučenost protivnika i njegovo ponašanje na ratištu; unutrašnju društvenu konstelaciju i njezin utjecaj na mogućnost i način vođenja NOR-a. U tim okvirima, a sa stano-
višta ove teme, on je utvrdio: (1) da je drugi svjetski rat činjenica najvišeg ranga značajnosti i da svako moguće opredjeljenje mora od toga polaziti; (2) da je okupator tada bio najmoćnija vojna sila, te da nikakva vojna premoć u odnosu snaga, u tradicionalnom smislu te riječi, ne dolazi u obzir; (3) da borbena dejstva svih razmjera u drugom svjetskom ratu imaju izuzetan manevarski karakter; (4) da je unutrašnja politička konstelacija takva da se u pripremi i vođenju NOR-a i oružane borbe u njemu ne može osloniti ni na jedan elemenat starog društvenog sistema, već da se svi elementi društvene moći, pa i vojna moć, moraju konstruirati iznova i na novim osnovama.

b) Tito je revolucionarni stvaralac po svom bitnom opredjeljenju. Revolucija je ono što predstavlja njegovo strategijsko opredjeljenje, pa cjelokupno njegovo vojno djelo treba posmatrati u tom kontekstu. Budući da je drugi svjetski rat opći okvir revolucionarnog djelovanja, Tito je spoznao da se u tom okviru može izvesti samo osobena revolucija, tj. revolucija općenarodnog tipa u kojoj se ostva-

ruje sinteza historijskih, nacionalnih, tradicionalnih, kulturnih, društveno-ekonomskih, političkih, klasnih, idejnih, demografskih, organizacijskih i svih drugih obilježja ljudskog faktora kao odlučujućeg faktora rata i oružane borbe.

Vođeni Titovom idejom o općenarodnoj odbrani, njegovom metodom i praksom, možemo reći da u konkretizaciji marksističke ideje o naoružanom narodu kao subjektu oružane borbe i općenarodnog otpora, ali u tijesnoj dijalektičkoj povezanosti sa djelovanjem međunarodnih i unutrašnjih društvenih faktora, treba otkrivati one momente u kojima naša strategija, doktrina i ratna vještina kao vojni izraz naše revolucije moraju biti superiornije u odnosu na doktrine i ratnu vještinu svakog agresora.

Što ovaj stav u spoznajnom, teorijskom (metodskom) metodološkom smislu za nas znači?

a) Ljudski faktor kao sveukupnost obilježja na etničkom — nacionalnom (narodnosnom), društveno-klasnom, demografskom i vojnom planu (u užem i uvjetnom značenju te riječi) u našoj ratnoj vještini je činilac koji uvijek određuje svaku ratnu i borbenu situaciju. Stoga moramo izgrađivati takav ljudski činilac koji će u svakom pogledu biti superioran u odnosu na agresora i u ukupnoj masi — dakle, kvantitativno i u moralnoj snazi — što znači, u kvalitativnim svojstvima ljudskog faktora kao izrazu klasno-revolucionarne svijesti i motiviranosti za borbu, obučenosti, vjnostručne osposobljenosti i organiziranosti. Takav ljudski faktor u kombinaciji s drugim faktorima rata i oružane borbe, bit će osnova na kojoj ćemo tražiti mogućnost promjene odnosa snaga u našu korist.

No, pri tome neprekidno moramo imati na umu da ljudski faktor rata i oružane borbe nije nešto samo po sebi određeno i zauvijek dato, niti je njega moguće razmatrati odvojeno od osnovne društvene sredine, društvene stvarnosti i strukture društvenih odnosa. Moramo neprekidno tražiti i pronalaziti načine efikasnog rješavanja svih bitnih društvenih protivurječnosti, kao preduvjeta kohezije i morala društva, kao što možemo i moramo računati sa povratnim utjecajem morala oružanih snaga na moral društva, u čemu se i ogleda njihov utjecaj na društvena zbivanja kao kohezionog faktora samoupravne integracije našeg društva. To svojstvo naših oružanih snaga proističe iz njihovog klasno-revolucionarnog i narodnog karaktera i iz činjenice da je odbrambeni interes najviši zajednički interes svih naših naroda i narodnosti.

b) Naša ratna vještina, kao značajno obilježje ljudskog faktora rata, mora pronalaziti načine kako da u svakoj prilici kompenziramo

sve prednosti potencijalnog agresora, da ih umanjimo i nadmašimo, prije svega uvećavanjem vlastitih prednosti. Tu se sada susrećemo s jednim, u teoriji poznatim, ali praktično veoma kompliciranim načelom — načelom zamjenjivosti faktora. Vještom kombinacijom svih faktora rata i oružane borbe naša ratna vještina kompenzira prednosti agresora prije svega u tehnici i naoružanju. No, to nije moguće na bilo kom nivou vlastite materijalno-tehničke opremljenosti. Mi u opremanju snaga za oružanu borbu moramo bar u osnovi slijediti zahtjeve koje postavljaju suvremeni i budući rat i oružana borba, kao vojno-tehnološki proces, i moramo biti približno na nivou opremljenosti protivnika. Drugo je pitanje gdje i u kojoj mjeri to možemo i moramo obezbijediti. Kvalitetom ljudskog faktora i vještinom korišćenja prostora i vremena moramo obezbijediti da naše naoružanje i oprema djeluju efikasnije od protivnikovog, pa i ako je njegovo mnogobrojnije i tehnički i tehnološki suvremenije. Ali, nema nikakve dileme da moderno naoružanje i opremu moramo imati u oružanim snagama, kako bismo mogli da se efikasno suprotstavimo suvremenim agresorima na glavnim strategijsko-operativnim pravcima i obezbijedimo brzo mobiliziranje svih drugih snaga borbe i otpora u prvim danima rata.

To je ta i tako shvaćena dijalektika odnosa unutar i između faktora oružane borbe, na kojoj moramo graditi našu ratnu vještinu u budućnosti, kao što smo to činili i do sada. Pravu inspiraciju u tom pogledu nalazimo u Titovom vojnom djelu.

3. Neka aktuelna pitanja daljnje izgradnje naše ratne vještine

Oslanjajući se na prethodno date teorijsko-metodološke napomene o marksističkom pristupu izgradnji ratne vještine, a posebno o Titovom pristupu, osvrnut ću se na neka aktuelna pitanja i probleme daljnjeg razvoja naše ratne vještine.

1) Problemi strategijskog iznenađenja

Nema danas nijedne doktrine u svijetu koja iznenađenje ne razmatra kao jedan od najvažnijih principa, pa to činimo i mi. U tražanju za mogućnostima i putevima njegovog teorijskog i praktičnog prevladavanja, naša ratna vještina mora svestrano i u međusobnoj

dijalektičkoj povezanosti analizirati sve činioce od kojih iznenađenje zavisi. Nema sumnje da tu treba uključiti:

a) tehničko-tehnološke aspekte, čijom se analizom dolazi do zaključka da suvremeni agresori raspolažu naoružanjem i vojnom opremom kojom se može iznenadno staviti pod udar čitavo naše ratište dejstvima sa distance, čime se osigurava masovna vatrena podrška bez znatnijeg pomjeranja vatrenih sredstava iz rejona njihove mirnodopske lokacije;

b) organizacijski aspekt, koji nas uvjerava da suvremeni agresori u svom prvom stratezijskom ešelonu i posebnim pokretnim snagama za brze intervencije raspolažu gotovim snagama kojima mogu izvršiti iznenadnu oružanu agresiju bez opsežnije mobilizacije barem u početnom periodu rata;

c) geostratezijski položaj naše zemlje preko koje vode važne kopnene i vazdušne komunikacije iz istočne Evrope ka Jadranu, Sredozemlju i Bliskom istoku, ili sa Sredozemlja i iz zapadne Evrope ka jadranskoj obali i Panonskoj niziji;

d) vojno-politički aspekt koji odlučujuće utječe na aktuelnost iznenađenja u datom vremenu. Temeljito izučavanje i tačno procjenjivanje vojno-političke situacije od izuzetnog je značaja za obezbjeđenje od iznenađenja i umanjivanje njegovih posljedica po odbranu zemlje, pogotovo kada je situacija u svijetu i u našem bližem regionu (Evropa, Sredozemlje i Bliski istok) bremenita opasnostima kao što je to upravo slučaj u sadašnjem trenutku i u vremenu u koje ulazimo.

Polazeći od ovih momenata, naša ratna vještina mora utvrditi ono što nam stoji na raspolaganju u odbrani od iznenađenja. Naša doktrina predviđa brojne mjere i postupke, koje ovdje neću nabrajati. Želim samo s nekoliko napomena ukazati na potrebu da naša istraživanja, istraživači i cjelokupna nauka obrate još veću pažnju na ovaj izuzetno složen problem.

Kao što se zna, mi smo zemlja koja najveći dio svojih odbrambenih potencijala aktivira iz društvene baze mobilizacijom društva i oružanih snaga. Da bi ta izuzetno složena stratezijska radnja mogla biti uredno i efikasno realizirana, moramo uspješno prebroditi prvi udar, tj. moramo se pripremiti za stratezijski doček. Sve dotle dok ne stvorimo mogućnosti da aktiviramo sve komparativne prednosti našeg sistema općenarodne odbrane i društvene samozaštite, moramo poštovati logiku i strukturu suvremene oružane borbe kao vojno-teh-

nološkog procesa. To znači da u našem sistemu općenarodne odbrane moramo obezbijediti:

— prvi strategijski ešelon koji će, prema broju, vrsti i kvalitetu jedinica, biti u stanju da brzo reagira i da se uspješno suprotstavlja odgovarajućim sastavima eventualnog agresora u početnom periodu rata;

— mobilizacijski sistem oružanih snaga i društva koji će po vremenu trajanja mobilizacije i po njezinom obimu i kvalitetu biti usklađen s vremenom efikasne odbrane »A« ešelona na glavnim operativnim pravcima. To praktično znači da mobilizacija u pograničnim zonama i prvim pojasevima odbrane mora da bude završena u najkraće vrijeme, čime se olakšava »A« ešelonu da izvrši svoju strategijsku ulogu, tj. stvaranje uvjeta za ukupnu mobilizaciju zemlje;

— mirnodopski raspored — lokaciju jedinica i ustanova, tako da unaprijed (u vrijeme mira) obezbjeđuje strategijski, pa i operativni razvoj, a da za period neposredne ratne opasnosti ostane da se dovrši samo taktički razvoj jedinica u rejonima njihove borbene upotrebe.

Razumije se, s tim u vezi je i čitav niz pratećih mjera na obavještajno-bezbjednosnom, diplomatsko-političkom, ekonomskom i vojnom planu, koje treba da obezbijede pravovremeno otkrivanje priprema i otpočinjanje agresije. Moramo ozbiljno razmisliti kojim naučnim metodama, u okviru kakve organizacije naučnog rada i na kakvim naučnim i operativnim informacijama, možemo svestrano istražiti ovu nadasve složenu problematiku iznenađenja i njegovog predupređivanja.

2) Problem mobilizacije oružanih snaga i društva

S obzirom na tendenciju intenziviranja i ubrzanja ratnog procesa, naročito u njegovoj početnoj fazi i, s tim u vezi, skraćivanja vremena za reagiranje, problem mobilizacije, koja je uvijek tretirana kao veoma značajna strategijska radnja, u suvremenim uvjetima znatno se zaoštrava. Vrijeme izvršenja mobilizacije kao momenat strategijskog reagiranja svodi se na veoma kratak rok. U tome se kontekstu zahtjev za izgrađivanje efikasnog sistema mobilizacije i poduzimanje potrebnih mjera da se ona uspješno izvede postavlja kao uvjet predupređenja iznenađenja i efikasnog strategijskog do-

čeka. Pri tome je u sagledavanju mobilizacije i aktuelnih problema njezine daljnje dogradnje nužno imati u vidu mobilizaciju oružanih snaga i mobilizaciju svih drugih snaga općenarodne odbrane i društvene samozaštite — civilne zaštite, sistema osmatranja i obavještanja, organa vlasti i samoupravljanja, privrede, društvenih djelatnosti i drugo. U suštini, mobilizaciju moramo shvatiti kao problem prelaska zemlje u cjelini na ratne uvjete. Tu se ostvaruju mogućnosti i nameće potreba intenzivnijeg područjavanja mobilizacijskih poslova.

U daljnjoj dogradnji sistema mobilizacije moramo imati na umu složene uvjete u kojima će se ona odvijati i moguće poremećaje u njezinoj realizaciji. Otuda brzina i efikasnost mobiliziranja i oružanih snaga i društva, koje se nameću kao imperativ, bitno utječu na odnos između mirnodopskog i ratnog dijela oružanih snaga, veličinu i strukturu mirnodopskog ešelona, njegov raspored i način strategijskog angažiranja. Svakako, negativne posljedice brzih i snažnih početnih udara agresora na tok mobilizacije unekoliko bi bile ublažene činjenicom da je cjelokupno naše ratište mobilizacijska prostorija u najširem smislu te riječi, sa velikim brojem mobilizacijskih zborišta, mobilizacijskih mjesta i subjekata koji je izvršavaju. To će reći da je veoma teško u cjelini tu ogromnu, da je uvjetno nazovemo, mobilizacijsku prostoriju zahvatiti dejstvima agresora, bez obzira na snage kojima bi on raspolagao. Međutim, bilo bi iluzorno i opasno umanjivati i nerealno sagledavati moguće posljedice dejstava agresora i njihov utjecaj na tok i uspjeh izvršenja mobilizacije.

Na sistem mobilizacije i njezino uspješno izvršenje, kao što je poznato, bitno utječu raspored ljudstva, privrednih potencijala i materijalnih rezervi, saobraćajna infrastruktura i drugo. A upravo su ti potencijali neravnomjerno raspoređeni i često nisu u skladu sa operativnim potrebama. Pojedini dijelovi teritorije Jugoslavije raspolažu znatno većim ljudskim i materijalnim potencijalima nego druga područja, koje moramo mobilizirati i maksimalno angažirati na svim dijelovima ratišta shodno operativnim potrebama. To podrazumijeva i izvjesna pomjeranja određenih potencijala sa jednih na druga područja i u okviru ove strategijske radnje.

Iako navedena pitanja nisu dio mobilizacijskih poslova u užem smislu, ipak, razmišljanja o njima ukazuju i na otvorene probleme vezane za evakuaciju i izmještanje dijela materijalnih rezervi i privrednih kapaciteta u uvjetima neposredne ratne opasnosti i u ratu.

Ovim se ne zagovara evakuacija širih razmjera, jer je to veoma složeno i bilo bi suprotno našim osnovnim doktrinarnim opredjeljenjima o vođenju rata i oružane borbe na čitavoj teritoriji zemlje.

3) *Manevar*

U poimanju manevra vojna teorija, pa i naša, suviše se zadržava na komponenti pokreta snaga u prostoru, a nedovoljno uočava potrebu sintetičkog poimanja manevra kao jedinstva pokreta, vatre i udara. U našoj ratnoj vještini mi moramo uviđati, otkrivati i obrazlagati neke nove momente u poimanju manevra koji su, prije svega, plod naše originalne strategijske koncepcije vođenja ratnih dejstava i strukture i uloge naših oružanih snaga. Tu treba uočiti slijedeće.

Prvo, kompleks strategijske pokretljivosti kao značajna komponenta manevra i manevriranja snagama na ratištu u našoj ratnoj vještini nema takav značaj kakav ima u klasičnim doktrinama. Najveći broj problema viđenih sa tog aspekta manevra mi unaprijed rješavamo strategijskim, pa čak i operativnim razvojem jedinica u miru ili u vrijeme neposredne ratne opasnosti.

Drugo, dugi i duboki pokreti i manevri krupnim snagama na ratištu gube značaj koji imaju u klasičnim doktrinama. Razumije se, u pojedinim vrstama agresije i u uvjetima kada se suprotstavljamo agresiji s ograničenim ciljem frontalnim oblikom oružane borbe, takvi pokreti su mogući, ali su i oni ograničenih razmjera, jer postoji opasnost od radikaliziranja agresorovih ciljeva.

Treće, mada vertikalnom manevru poklanjamo dužnu pažnju, on u našoj doktrini i ratnoj vještini nema presudan značaj. Gotovo sve prednosti koje bi nam pružao taj oblik manevra mi vrlo efikasno kompenziramo disperzijom dejstava na čitavom ratištu i mogućnošću brzog grupisanja jakih snaga u pozadini neprijatelja. Dejstva na privremeno zaposjednutoj teritoriji, koja podrazumijevaju i transformiranje oružanih snaga uzlazno-silaznim smjerom, specifikum su naše teorije i doktrine manevra, pa to tako treba i istraživati.

Četvrto, dosljedna primjena naše strategijske koncepcije vođenja borbenih dejstava na čitavom ratištu stavlja nas objektivno u poziciju da agresora stalno držimo u strategijskom okruženju. Shodno tome, manevrom na spoljnim operativnim pravcima u stanju smo da uspješno izbjegavamo rješavajuće bitke sve dotle dok ne stvorimo povoljne operativne uvjete za njihovo pobjedonosno vođenje. Dakle, manevar iznuravanja u našoj ratnoj vještini mora dobiti onu težinu

koju će faktički imati u ONOR-u. Uostalom, tome nas obilato uče i iskustva iz našeg NOR-a.

Peto, u uvjetima kada nam je unaprijed jasno da će agresor uspjeti da privremeno zaposjedne dijelove naše teritorije i da ćemo dijelove ratišta morati privremeno napuštati dijelom snaga, a dijelom ih transformirati, manevar snagama je onaj naš metod koji nam omogućava da se vraćamo, da prenosimo težište dejstava, da povećujemo prostorije i stvaramo prostorne oslonce za šira dejstva itd. Za takav manevar mi moramo obezbijediti odgovarajuće tehničke i organizacijske pretpostavke, odgovarajuće vrste i varijante transporta, uključujući i tovarni transport i njegovo kombiniranje sa motornim, mehaniziranim, vazduhoplovnim i dr.

Jednom riječju, u našim istraživanjima manevra moramo se truditi da obuhvatimo ono što može biti originalno i autentično naše, sa čim ne može računati nijedan agresor i što nama daje stanovite strategijske prednosti.

4) Problem odbrane gradova u našoj ratnoj vještini

Oružanoj borbi za gradove naša ratna vještina mora posvetiti izuzetnu pažnju i to iz više razloga: a) u gradovima se nalazi veliki dio izvora naše odbrambene moći — velike demografske rezerve, materijalna bogatstva i obimna društvena infrastruktura; b) naš NOR nam ne pruža relevantna iskustva iz priprema i vođenja oružane borbe za gradove i u gradovima, jer su nam strategijska težišta bila na vangradskim prostorima; c) gradovi su bastioni koje je moguće najefikasnije urediti i koristiti kao prostorne oslonce širih dejstava na PZT i u zahvatu fronta; d) oružana borba u gradovima je po svim svojim obilježjima vrlo specifična, itd. U istraživanjima svih aspekata oružane borbe u gradovima i odbrane gradova moramo polaziti od toga da je grad i sve što je u njemu jedinstvena operativna cjelina i da se kao takva mora i istraživati i organizirati za odbranu. Nema nikavog teorijskog, a još manje praktičnog smisla da se istražuju oružana borba i borbena dejstva nezavisno od kompleksne problematike preživljavanja u gradu, snabdijevanja stanovništva, funkcioniranja svih društvenih djelatnosti i drugih aspekata općenarodne odbrane. Upravo su gradovi najpogodniji ambijent u kojem najreljefnije dolaze do izražaja sve specifičnosti općenarodne odbrane i društvene samozaštite. S tim u vezi mi moramo ozbiljno teorijski i istraživački raditi na iznalaženju optimalnih modela odbrane gradova,

prije svega velikih, jer se druga naselja kao otporne ili utvrđene tačke ili rejoni uključuju u odbrambene zone jedinica koje djeluju na određenim pravcima i prostorijama. O ovoj problematici smo zadnjih nekoliko godina održali niz skupova, seminara, savjetovanja. Izveli smo i više vježbi na kojima smo provjerili neka opredjeljenja i sistemska rješenja. Centar visokih vojnih škola (tačnije Škola narodne odbrane) uradio je studiju »Odbrana velikih gradova«. Sve to treba da nam omogući da sa mnogo više saznanja pristupimo izgradnji teorije i doktrine o oružanoj borbi za gradove i da temeljitije nastavimo istraživati ovu problematiku.

5) Problem dejstava na privremeno zaposjednutoj teritoriji

Mnoge doktrine u svojim opredjeljenjima predviđaju mogućnost vođenja oružane borbe i ratnih dejstava uopće na okupiranoj teritoriji, kao pomoćni oblik dejstava. No, mi smo jedina zemlja u svijetu čija doktrina sadrži opredjeljenje da, shodno izmijenjenim uvjetima na ratištu, strategijsko težište oružane borbe može biti na privremeno zaposjednutoj teritoriji. Po tome smo doista originalni i to, pored ostalog, nedvosmisleno potvrđuje isključivo odbrambeni karakter naše strategijske koncepcije, prema njezinoj društvenoj suštini. No, nas ovdje zanimaju prvenstveno neke teorijske i metodološke implikacije daljnjeg razvoja naše ratne vještine pod utjecajem takvog strategijskog opredjeljenja u vezi sa ulogom dejstava na privremeno zaposjednutoj teritoriji u našoj strategiji.

Prvo koji i kakvi oblici borbenih dejstava treba da budu osnova na kojoj će se ovo strategijsko opredjeljenje realizirati? Ili, mogu li to biti napadne (odbrambene), diverzantske i druge operacije, bojevi i borbe, koje smo predvidjeli i već razradili u našoj doktrinarnoj vojnoj teoriji ili, pak, moramo tragati i za nekim drugim, novim, originalnim oblicima borbenih dejstava koji bi bili primjereniji tim uvjetima i tom opredjeljenju? Mislim da našoj ratnoj vještini nije dovoljno da ostane isključivo u klasičnim šemama koje poznaje i priznaje suvremena vojna teorija, niti samo ono što poznaje klasična teorija partizanskih dejstava, već mora da iznalazi nove forme i mogućnosti teorijskog izraza, i praktičnih rješenja, kako bi se omogućilo to da se potpuno »razmahnu« svi mnogobrojni utjecajni činioci pripreme i vođenja oružane borbe u tim uvjetima.

Drugo, koje i kakve snage razvijati i kako ih osposobljavati za tu vrstu dejstava? Odnosno, u kom smislu u datom momentu pristu-

piti reorganiziranju snaga, s ciljem stvaranja funkcionalnih organizacija i formacija koje bi bile spremne i sposobne da na svojim plećima iznesu ovu transformaciju naše strategijske koncepcije?

Treće, kakav način dejstva odabrati i, s tim u vezi, kako se odnositi prema prostoru, prostornim osloncima i bastionima i kako ih povezivati (neposrednim fizičkim prisustvom i manevrom snagama)? Mislim da se u odgovoru na ova pitanja možemo osloniti na iskustva naše strategije oružane borbe u NOR-u, ali ne smijemo ostati na njihovom pukom i nekritičkom preuzimanju.

Četvrto, kako riješiti pitanje rukovođenja i komandovanja, prije svega na operativnom nivou, jer će upravo taj nivo pretrpjeti najviše promjena, ali će određene korekcije vjerovatno biti neophodne i na strategijskom i na taktičkom nivou? Nema sumnje da rukovođenje i komandovanje u oružanoj borbi treba još jednom ozbiljno staviti pod istraživačku lupu. Kažem još jednom, jer mi ovaj problem pratimo dosta dugo, tu imamo i zapaženih rezultata, ali svakako ima i brojnih, još nedovoljno izučenih problema. Već sada se zapaža to da se teritorijalna i politička podjela na društveno-političke zajednice ne poklapa uvijek sa strukturom i karakteristikama oružane borbe kao svojevrsnog tehnološkog procesa koji ima i svoju immanentnu logiku. Moramo sagledati sve eventualne negativne implikacije toga nesklada i modelirati one varijante sistemskih rješenja koje nam garantiraju uspješno objedinjavanje napora i aktivnosti snaga i sredstava na jednoj prostoriji koja predstavlja operativnu cjelinu.

Peto, moramo sagledati (istražiti) sve negativne i pozitivne implikacije tzv. logističkog kompleksa na privremeno zaposjednutoj teritoriji i probleme preživljavanja, življenja, proizvodnje, oružane borbe i svih drugih oblika borbe i općenarodnog otpora i funkcioniranja društvenog sistema i njihovog utjecaja na efikasnost borbenih dejstava na privremeno zaposjednutoj teritoriji. Očito je da nas dosadašnja saznanja i način kako smo to teorijski oblikovali ne mogu zadovoljiti i da na to moramo smjelije i originalnije reagirati.

Ovog trenutka ja nemam gotove odgovore na sve te dileme i pitanja, mada se njima već duže vremena bavim, i o mnogim od njih imam i nekakve lične sudove. No, u jedno sam posve siguran: dejstva na privremeno zaposjednutoj teritoriji više ne možemo teorijski i istraživački tretirati kao nešto što je marginalno, izvanjsko i što u našim razmatranjima i razmišljanjima dolazi na kraju. Uvjeren sam da mi to moramo izgrađivati kao cjelovitu teoriju, naravno ne izvan dejstava na frontu i u zahvatu fronta, ali svakako mnogo ozbiljnije i svestranije nego što smo to činili do sada. Jer to je ključno pi-

tanje realiziranja doktrinarnog opredjeljenja o vođenju dugotrajnog rata, tj. kontinuiteta oružane borbe u diskontinuitetu fronta, po čemu bismo našu strategiju mogli uvjetno nazvati strategijom nefronta.

6) *Dijalektika odnosa među faktorima oružane borbe*

Odnos prema faktorima oružane borbe i dijalektici njihovih međusobnih odnosa centralno je pitanje ratne vještine. Naša teorija ratne vještine nastoji da što preciznije valorizira pojedina obilježja oružane borbe, da utvrdi mogućnosti i granice zamjenjivosti faktora i njihovih elemenata i mogućnosti kompenzacije nedostataka jednog vrlinama drugog faktora itd. U našoj ratnoj vještini odlučujući faktor je čovjek. Tu smo dosljedno na tragu marksističke naučno-revolucionarne teorije i metode. No, rasprave koje se ponegdje mogu čuti »za i protiv« materijalno-tehničkog i ljudskog faktora, u stvari, udaraju u prazno i otvaraju lažne dileme. Danas čak i klasične, etatizirane vojne doktrine i ratne vještine poklanjaju izuzetnu pažnju čovjeku i njegovom sveukupnom osposobljavanju za rat i oružanu borbu, isto onako kao što i najrevolucionarnije teorije i doktrine ističu ogroman značaj ratne tehnike. Pri tom ni jedna ni druga nisu odstupile od svog temeljnog opredjeljenja: a) etatizirane i tehno-kratske doktrine i ratne vještine u osnovi ostaju vjerne svom pozitivističkom i funkcionalističkom teorijsko-metodološkom stavu prema kome su masa, kvantitet i kvalitet materijalno-tehničkog faktora dominantni u ukupnom zbiru borbenih moći vojske, a ljudi, u krajnjoj instanci, imaju ulogu koja im je nametnuta samom logikom sistema; b) marksistička teorija i metoda dosljedne su u stavu da su čovjek i njegova obilježja ona materijalna snaga rata koja dobija ili gubi rat. No, ne čovjek shvaćen kao prazna apstrakcija, već, kako bi to Marks kazao, kao sveukupnost društvenih odnosa. Dakle, i tehnika i naoružanje kao jedna od bitnih odrednica čovjekova sveukupnog odnošenja, koja svojim kvantitetom i kvalitetom umnogostručuje čovjekove učinke, a ne potire ih niti ih obezvrijeđuje. I obratno, čovjek svojim kvalitetima umnogostručuje borbene moći oružja. Nisu se, dakle, ostvarile prognoze prema kojima je trebalo da nastupi sumrak čovjeka u sudaru s tehnikom, ali nije ni tehnika potisnuta nikakvom nadmotivacijom čovjeka. Došlo je do dijalektičke sinteze na mnogo višem, kvalitetnijem nivou. Dakle, da bismo mogli imati ubojito oružje, moramo postići visok stupanj moralno-političke i ideološke svijesti, motiviranosti, obučenosti i osposobljenosti boraca i starje-

šina, ali i određeni stupanj tehničko-tehnološke opremljenosti jedinica. Nije riječ o tome da mi u svemu moramo pratiti nivo opremljenosti mogućih agresora, ali naša nauka i ratna vještina moraju vrlo rezolutno utvrditi koje su tolerantne granice našeg tehničko-tehnološkog zaostajanja za mogućim agresorima, ispod kojih ne bismo smjeli ići, jer bi u protivnom borbena vrijednost našeg ljudskog faktora bila ozbiljno dovedena u pitanje.

7) *Zaostajanje teorije ratne vještine za praksom*

Dinamika razvoja materijalno-tehničkog faktora rata i oružane borbe danas je takva da, prije svega, izaziva skokovite promjene u ratnoj vještini, zbog čega ona i ne uspijeva da ažurno prati razvoj naoružanja i vojne opreme koji se iz dana u dan događa, da pravovremeno sagledava implikacije toga na ratnu vještinu i da uopćava nove pojave i tendencije u toj domeni. Stoga ratna vještina kao teorija znatno zaostaje za praktičnim rješenjima u razvoju oružja i opreme. Međutim, treba imati u vidu da se taj nesklad i to zaostajanje osjećaju prvenstveno na nivou strategije i operatike, dok se na nivou taktike, naročito one elementarne, ne osjeća toliko, jer se teorija te taktike prije svega izgrađuje teorijskim uopćavanjem praktičnog iskustva, pa ta rješenja relativno brzo nađu svoje mjesto u uputstvima i pravilima za borbenu upotrebu i djelovanje jedinica i borbenih sistema. Operatika i strategija imaju mnogo duži ciklus vlastite teorijske inovacije ili dogradnje, pa se događa da jedan ciklus još čestito nije ni završen, a nova sredstva pritišću i traže nova rješenja. Naša nauka i ratna vještina moraju znati gdje smo sada. Inovirali smo osnovni doktrinarni dokument na nivou strategije i njime smo veoma zadovoljni. Ali, dopunskim teorijskim materijalima moramo aktuelizirati i konkretizirati osnovna doktrinarna opredjeljenja i u tome biti stalno novi i pratiti promjene i tendencije razvoja materijalno-tehničkog faktora u svijetu i u nas.

8) *Intenzitet ratnih dejstava kao princip ratne vještine*

Iskustva suvremenih ratova potvrđuju da su ratna dejstva veoma intenzivna, što ima za posljedicu visok stupanj i brzo trošenje materijalnih i ljudskih resursa. Intenzitet borbenih dejstava je ta-

kav da se to već sada može smatrati jednim od značajnih principa ratne vještine. To znači da će se ratna vještina u budućnosti naći pred ozbiljnim problemom kako brzo zanoviti istrošene ratne resurse ili će mogućnost daljnjeg vođenja rata biti dovedena u pitanje. Za nas koji se pripremamo za dugotrajan iscrpljujući općenarodni odbrambeni rat, ako nam bude nametnut, ovo je izuzetno značajno pitanje. Ono u prvi red značajnosti stavlja ukupne ratne pripreme u miru, a prije svega pripreme materijalnih rezervi i pripreme za proizvodnju u ratu. Ovo je svakako jedno od izuzetno važnih istraživačkih područja naše nauke.

9) Promjene u sadržaju principa ratne vještine

Pod utjecajem sve moćnijih sredstava ratne tehnike i na osnovu toga sve značajnijeg intenziviranja ratnih dejstava u vremenu i u sve četiri dimenzije prostora, bitno se mijenja sadržina nekih principa ratne vještine. Ofanzivnost, inicijativa i manevar dobijaju nove sadržaje i dimenzije, a brzina, dubina i disperzija dejstava na ratištu sve češće se izdižu na rang osnovnih principa. S tim u vezi za odbrambene doktrine postaje ključno pitanje kako moderniziranim varijantama doktrine munjevitog rata i njihovim teorijama prve bitke, koje nastoje da rat u cjelini poklope sa njegovim početnim periodom, nametnuti doktrinu dugotrajnog, iscrpljujućeg rata. Odgovor na ovo pitanje mi nikada ne smijemo smatrati konačnim, već ga moramo problematizirati u kontinuitetu i pri tom biti bez ikakvih predrasuda da će sve potencijalno agresivne doktrine nastojati da nam nametnu vlastita teorijska stanovišta o rješavajućim bitkama i udarima u početnom periodu rata, što bi nas lišilo bitnih prednosti naše doktrine i strategije ONOR-a. Upravo to moramo imati u vidu kada sa vlastitog teorijskog i doktrinarnog stanovišta vrednujemo suvremenu vojnu misao, uključujući iskustva suvremenih ratova i mogućnost njihovog korišćenja u razvoju naše teorije ratne vještine.

10) Uloga nauke u ratnoj vještini

Danas je već općepoznato da je nauka postala prvorazredna snaga rada, a time i rata i ratovodstva. Desetine i stotine hiljada prvoklasnih eksperata svih nauka rade na razvojnim i istraživačkim pro-

gramima za vojne potrebe. Modaliteti sve izrazitijeg uključivanja nauke u ratnu vještinu su raznovrsni: a) razvoj novih i usavršavanje postojećih sistema oružja i vojne opreme; b) ugrađivanje u sistem takvih procesa koji podrazumijevaju visok stupanj fundamentalnih i primijenjenih znanja ljudi, što se mora odraziti na cjelokupni sistem osposobljavanja za vojni poziv i za oružanu borbu; c) upravljanje borbenim dejstvima i borbenim sistemima u oružanoj borbi putem razvijenih informacionih sistema; d) djelovanje na svijest ljudi i njihovo ponašanje pomoću raznih oblika i metoda psihološke represije i ideološke indoktrinacije, itd. Naša ratna vještina mora istraživati mogućnosti kako da u našoj teoriji, u našim istraživanjima oružane borbe, nauka nađe svoje mjesto, kako da doskočimo tom valu uključivanja nauke u ratovodstvo otkrivajući ranjiva mjesta tih procesa, i kako da koristimo dostignuća nauke u procesu klasno-revolucionarnog osvješćivanja svih snaga naše odbrane i masovnog osposobljavanja stanovništva za oružanu borbu u ONOR-u. Ni do sada mi nismo potcjenjivali ulogu nauke u razvoju naše vojne misli i prakse, ali je izvjesno da ubuduće na nauku moramo još ozbiljnije računati.

Svoje izlaganje zaključit ću nekim općim napomenama koje smatram da treba imati u vidu pri razmatranju marksističkog prilaza razvoju ratne vještine. Taj prilaz polazi od shvatanja da je ratna vještina, kao i sve druge društvene pojave, historična i podložna promjenama suglasno mijenjanju uvjeta. Tu se imaju u vidu, prije svega, dva osnovna kompleksa uvjeta: (1) društvena struktura, koju čini kompleks odnosa što se uspostavljaju u procesu proizvodnje društvenog života, i (2) nivo razvijenosti proizvodnih snaga, posebno stupanj naučnog i tehničko-tehnološkog i ekonomskog razvoja zemlje. Promjene u svakom od ova dva kompleksa uvjeta, koji djeluju kao deterministički sklopovi na razvoj ratne vještine, posredovane su promjenama u ljudskom i materijalno-tehničkom faktoru rata i oružane borbe, a preko ovih, dalje, razvojem ratne vještine.

Za našu ratnu vještinu, koja je vojni izraz autentične socijalističke revolucije, kao što je već rečeno, primaran je ljudski faktor, koji trpi utjecaje iz društvene strukture. Zbog toga su za nju i dinamiku njezinog razvoja od posebnog, odlučujućeg značaja kontinuiranost i intenzitet procesa revolucionarnog preobražavanja našeg dru-

štva na principima socijalističkog samoupravljanja, budući da ona crpe svoju snagu i djelotvornost upravo iz svog revolucionarnog karaktera. To, dalje, znači da naša ratna vještina samo kao imanentno revolucionarna vojna misao i praksa može biti uistinu superiorna u odnosu na tradicionalnu (neoklasičnu) ratnu vještinu, čije temelje čini etatistički tip društvene integracije. Otuda je za njezin daljnji razvoj veoma važno da se definiraju osnovna obilježja njezinog revolucionarnog karaktera. Ja ću ovdje naznačiti samo tri, za koja držim da su najvažnija.

Prvo, to je njezina isključivo odbrambena funkcija u smislu odbrane i zaštite suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka SFRJ. To podrazumijeva odbranu tekovina revolucije i stvaranje neophodnih bezbjednosnih uvjeta za dalje tokove društvenog razvoja, smjerom samooslobađanja (socijalnog, nacionalnog, ljudskog) u najpotpunijem smislu Marksovog poimanja revolucije kao cjelovitog epohalnog obrta u načinu proizvodnje društvenog života.

Drugi uvjet revolucionarnosti vojnog mišljenja i djelovanja (ratne vještine) jeste sposobnost pravovremenog otkrivanja novih mogućnosti u novim uvjetima koji nastaju kao rezultat prethodnog i aktuelnog revolucionarnog djelovanja i naučno-tehničkog i tehnološkog razvoja, što podrazumijeva sposobnost prilagođavanja strukture sistema općenarodne odbrane i društvene samozaštite, oblika organizacije i sistema rukovođenja i komandovanja, sredstava i načina dejstava u tim novim uvjetima.

Treće, naša ratna vještina mora biti otvorena prema tehničkom progresu i »osjetljiva« na nove tendencije koje se uočavaju u razvoju ratne vještine na globalnom planu. U tom smislu nedopustiva su voluntaristička shvatanja o utjecaju promjena u materijalno-tehničkom faktoru na ratnu vještinu, usprkos činjenici da zamjenom faktora možemo u velikoj mjeri kompenzirati tehničku superiornost potencijalnog agresora. Jer naša ratna vještina, kao vojni izraz naše cjelokupne revolucionarne misli i prakse, mora sagledavati rat kao cjelovitu pojavu i pristupati mu dijalektički, uvažavajući sve osnovne principe Marksove metode — cjelovitost, tj. istoričnost, dinamičnost i objektivnost.

Shodno rečenom, u izgradnji naše ratne vještine moramo dijalektički povezati i sučeliti: prvo, marksističku revolucionarnu teoriju i metodu koja polazi od čovjeka kao sveukupnosti društvenih odnosa; drugo, naučno-tehnički i tehnološki progres, uvažavajući

ogromni značaj ratne tehnike i naoružanja; treće, saznanja do kojih se dolazi u različitim oblastima nauke koje su granične sa ratnom vještinom; četvrto, saznanja do kojih dolazi suvremena vojna teorija istražujući suvremene ratove, i peto, iskustva naše suvremene društvene i odbrambene prakse. Riječju, moramo obezbijediti stvaralački dijalog naše ratne vještine, kao svojevrzne revolucionarne vojne teorije, i naše cjelokupne društvene i vojne prakse, iz kojeg (dijaloga) i teorija i praksa izlaze obogaćene novim saznanjima i novim praktičnim rješenjima. Tim putem teorija se čuva dogmatiziranja i okoštavanja, a praksa — praktikizma bez dovoljno pouzdanih orijentira.